

In haar nawoord gaat De Haas in op de literair-historische context van *Het wederzijds buwelijksbedrog*. Ze beschrijft het leven en werk van Langendijk, vat de plot van het stuk samen en geeft een korte, rake uitleg over de contemporaine toneelconventies aan de hand van onderwerpen als poëtische gerechtigheid, de wisselwerking tussen humor en ernst binnen het genre van het blijspel, de verbetering van de zeden en het Frans-classicisme. De Haas houdt haar toelichting beknopt en helpt de lezer bekwaam de talrijke komische situaties te doorgronden. Daaruit blijkt dat ook vandaag Langendijks achttiende-eeuwse spiegel van de burgerij nog zeer herkenbaar en vermakelijk is, zelfs al doet die hier en daar dan wat braaf aan. Want wie zou bijvoorbeeld de dienstmeid Klar niet begrijpen, al is ze misschien niet letterlijk te volgen, als zij haar verloofde Hans afsnauwt met de woorden: ‘Goed, dan trouw ik met een aêr, / tot spijt van jou. Je moet me niet veel bruien, vaêr. / Dat is een hangbroek! Dat ’s een puikje der portretten / uit de almenak! Jawel, men hoort je beeld te zetten, / van klinkklare goud gemaakt, vlak op de vulliskar’ (p. 79)!

Betsy Wormgoor

De Hollandsche Spectator, 11 september 1733 - 12 februari 1734 (afl. 196 t/m 240) / Justus van Effen. / Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door José de Kruif – Leuth : Astraea, 2001. – 385 p., – (Duivelshoekreeks 14)
ISBN 90-75179-20-0 Prijs: ca. € 9,-

Eind 2001 verscheen het veertiende deel in de Duivelshoekreeks van uitgeverij Astraea. Het bevat opnieuw een heruitgave van een aantal afleveringen van *De Hollandsche Spectator*, ditmaal de nummers 196-240. De editie werd verzorgd door boekhistorica José de Kruif. Het project van de uitgeverij, een vervolg op het initiatief van P.J. Buijnsters om *De Hollandsche Spectator* voor een breder publiek beschikbaar te stellen, is hiermee tot op tweede van het aantal *Spectator*-nummers gevorderd. Evenals de andere delen in de Duivelshoekreeks is ook deze heruitgave voorzien van een inleiding, een overzicht van de inhoud per aflevering, woordcommentaar – zij het summier – en een handig register, waarin persoons- en plaatsnamen, titels van zelfstandige werken van voor 1800 en de voornaamste onderwerpen van het tijdschrift opgenomen zijn.

De Kruif benut in de inleiding haar grondige boekhistorische expertise. Ze vraagt zich af of *De Hollandsche Spectator* inderdaad zo succesvol geweest is als sinds Van Effen aangenomen wordt, en wie indertijd de lezers van het blad waren. Op grond van de bestudering van Haagse boedelinventarissen moet ze de gedachte ontkrachten dat *De Hollandsche Spectator* een *bestseller* geweest is, maar ze voegt daaraan toe dat het tijdschrift wel een lang lopende *steady seller* geworden is. Het lezerspubliek zoekt De Kruif niet onder de lage inkomens, al was de lezer vermoedelijk wel minder elitair dan de gemiddelde bezitter van een grote collectie boeken. Een anonieme briefschrijver schat het publiek echter breder in, hij spreekt over ‘t gemeen’:

BY geval was ik in de Stad, en benevens den Heer Schertser, een medelid van ons gezelschap, aan het huis van Juffrouw T.H, wanneer de *Spectator* van de 7 September daar gebracht werd. Wy waren ieder even nieuwsgierig om te weeten, waar op ’t gemeen dien dag door u wierdt onthaald [...] (afl. 199, p. 67).

Dit citaat geeft tevens aan hoe het tijdschrift kon functioneren: de *Spectator* werd aan huis bezorgd en in gezelschap gelezen. En blijkbaar wachtte men vol verwachting op de nieuwe uitgave – zo wil de briefschrijver tenminste graag doen geloven.

Hoe dan ook, ook tussen september 1733 en februari 1734 kon de lezer in het tijdschrift terecht voor adviezen op allerlei gebied. Of het nu ging over de relaties tussen jonge mannen en vrouwen, overspel, dobbelspelen, over de persvrijheid in Engeland, handel op de beurs, het schandelijk dronken voeren van gasten, peetouderschap of over geleerdheid, overal had de *spectator* een mening over, die hij maar al te graag vertaalde in goede raad aan zijn publiek. Voor de lezer van nu biedt dit deel opnieuw een interessante glimp van de achttiende-eeuwse mentaliteit.

Clazina Dingemanse